

ANDMEKAITSE INSPEKTSIOON

*Valvame, et isikuandmete kasutamisel austatakse eraelu
ning et riigi tegevus oleks läbipaistev*

JUHEND KAAMERATE KASUTAMISE KOHTA

Juhend on kehtestatud isikuandmete kaitse seaduse
§ 33 lg 1 punkti 5 alusel 9. aprillil 2013. a.

ERAELU KAITSE	3
JUHENDI EESMÄRK	3
JUHENDI KOHALDAMISALA	4
1. ÜLDISED REEGLID	5
2. KAAMERAT KASUTAB FÜÜSILINE ISIK (INIMENE) ISIKLIKUL OTSTARBEL.....	6
3. SALVESTAMINE AVALIKUS KOHAS AVALIKUSTAMISE EESMÄRGIL.....	8
4. VEEBIKAAMERAD.....	11
5. ISIKUTE JA VARA KAITSEKS	12
6. AJAKIRJANDUSLIKUL EESMÄRGIL	13
7. LEPINGU TÄITMISEKS	16
8. FIRMAPEOD	17
9. NÕUSOLEKU ALUSEL.....	18
10. ERAVIISILINE JÄLITUSTEGEVUS.....	19
11. KAAMERAD RIIGI- JA KOHALIKU OMAVALITSUSE ASUTUSTES.....	20
11.1. Turvakaamerad.....	21
12. KAAMERAD KOOLIDES ja LASTEASUTUSTES.....	22
12.1. Turvakaamerad.....	22
12.2. Filmimine ja pildistamine koolides ja lasteasutustes	23
12.3. Lapsevanemate nõusolekul.....	25
13. KAAMERAST TEAVITAMINE	25
14. SALVESTISEGA TUTVUMISE ÕIGUS.....	26
15. KAAMERATE VALIMISE JUHISED.....	26
16. ÕIGUSKAITSEVAHENDID.....	28
17. ANDMETE TÖÖTLEMISE TURVAMEETMED	29

ERAELU KAITSE

Õigusteks, mida kaamerate kasutamisega riivatakse, on eeskätt põhiseaduse §-s 26 sätestatud õigus eraelu puutumatusle ja §-s 19 sätestatud enesemääramisõigus. Kaamerate kasutamine võib riivata ka kodu puutumatus ja üldiselt inimväärikust.

Õigus eraelu puutumatusle hõlmab isiku füüsilist ja vaimset puutumatus, tema identiteeti, tema kohta käivaid andmeid, seksuaalsust ning õigust oma kujutisele ja sõnale. Isiku identiteediga on hõlmatud lisaks nimele, mõtetele, tunnete ja veendumusele ka tema välimus.¹ Lisaks isiklikule arengule kaitseb õigus eraelu puutumatusle ka õigust luua ja arendada suhteid teiste inimestega ning ümbritseva maailmaga.²

Õigus eraelu puutumatusle ei piirdu ainult koduseinte vahel toimuvaga. Ühiselt kasutatavasse ruumi või alale sisenedes ei mineta inimene õigust eraelu puutumatusle. Eraelu puutumatus kaitseala hõlmab ka inimese suhtlemist teiste inimestega, isegi kui see toimub avalikus ruumis.³

Põhiseaduse §-st 19 tuletatakse üldine isiksusõigus ehk enesemääramisõigus, mis hõlmab ka informatsioonilise enesemääramisõiguse. See tähendab igäühe õigust ise otsustada, kas ja kui palju tema kohta andmeid kogutakse ja salvestatakse, kas ja millisel viisil inimene tahab end avalikkuse ees kujutada ning kas ja mil määral tohivad kolmandad isikud muuta tema isiksuse avaliku arutelu esemeks. See käib ka inimese kujutise kohta nii pildis kui liikuvus pildis.⁴

Samas ei ole õigus eraelu puutumatusle siiski absoluutne. Piirangud eraelu puutumatusle võivad tuleneda teiste isikute põhiõigustest – nt omandiõigusest (vara kaitse), sõnavabadusest (ajakirjandus), õigusest elule (kaitse kallaletungide eest). Eraelu puutumatus võidakse piirata ka avaliku korra ja julgeoleku tagamiseks.

Peamised reeglid selle kohta, kuidas tõmmata piiri inimeste eraelu kaitse ja muude väärtuste vahele, on sätestatud isikuandmete kaitse seaduses.

JUHENDI EESMÄRK

Isikuandmete kaitse seadus on üldseadus, mis kohaldub kõikvõimalikule inimese andmete töötlemisele, ükskõik kes ja mis viisil seda siis ka ei teeks. Seetõttu ei anna ka see seadus alati väga täpseid vastuseid igaks konkreetseks situatsiooniks. Andmekaitse Inspeksioonil on isikuandmete kaitse seaduse § 33 lg 1 punkti 5 alusel õigus anda juhiseid isikuandmete kaitse seaduse paremaks rakendamiseks.

¹ Eesti Vabariigi põhiseadus, kommenteeritud väljaanne, Juura 2008, lk 281, p 9.

² Euroopa inimõiguste Kohtu 3.04.2012.a otsus kohtuasjas Gillberg vs Rootsi, avaldus nr 41723/06.

³ Euroopa inimõiguste Kohtu 24.06.2004.a kohtuotsus kohtuasjas P.G. ja J.H. vs Ühendkuningriik, Peck vs Ühendkuningriik, Von Hannover vs Saksamaa.

⁴ Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, 2008, lk 199, p 3.1.2.1.

Käesolev juhend aitabki lahti mõtestada, kuidas kaameraid kasutada nii, et see oleks kooskõlas isikuandmete kaitse seaduse nõuetega.

Juhendi koostamisel oleme võtnud aluseks kohtupraktika, eelnõude seletuskirjad, eetikakoodeksid, rahvusvaheliste andmekaitsealaste organisatsioonide seisukohad ja meile laekunud ettepanekud. Lisaks jälgisime juhendi koostamise ajal ajakirjanduses juhendi projekti kohta avaldatud arvamusi.

Juhendi projekti avaldasime avalikuks konsulteerimiseks eelnõude infosüsteemis ning palusime arvamust avaldada Lastevanemate Liidul, Lastekaitse Liidul, Linnade Liidul, Maaomavalitsuste Liidul, Eesti Rahvusringhäälingul, AS-l Kanal 2 ja AS-l TV3. Täname Eesti Rahvusringhäälingut asjakohaste märkuste esitamise eest.

Meie eriline tänu kuulub meie [nõukojale](#),⁵ mille liikmete aktiivse kaasamõtleamise, ettepanekute ja märkuste põhjal muutsime ja täiendasime juhendi projekti oluliselt.

Juhendi koostas Andmekaitse Inspektsiooni õigusnõunik Maris Juha.

JUHENDI KOHALDAMISALA

Juhend käsitleb pilti edastavate või salvestavate seadmete kasutamist, nt turva- ja valvekaamerad, aga ka igasugused muud videokaamerad, sh eraisiku kaamerad. Juhend hõlmab igasuguseid kaameraid, ka neid, mis on telefonides või muudes seadmetes. Pole vahet, kus kaamera asub – kas see on kaasaskantav, paigaldatud majaseinale või autosse. Tulenevalt isikuandmete kaitse seaduse sõnastusest kasutatakse juhendis kaamerate kohta ka mõisteid „jälgimisseadmed“ ning „videosalvestamine“.

Juhendis toodud salvestamise reeglid kehtivad samuti koolis ja lasteasutuses pildistamise kohta.

Käesolev juhend ei käsitle jälgimisseadmete kasutamist töökohtades. Seda käsitleb Andmekaitse Inspektsiooni juhendmaterjal “Isikuandmete töötlemine töösuhetes” ja “Juhis personalitöötajale: isikuandmed töösuhetes”.

Juhend ei käsitle jälitustegevust, sest see on reguleeritud eriseadustega.

Käesolevas juhendis selgitatu kehtib igasuguse isikuandmete töötlemise suhtes, mis toimub kaamerate abil, kui isik on tuvastatav.⁶ Isikuandmete töötlemine leiab aset sõltumata sellest, kas salvestisi vaadatakse läbi või mitte. Kõik reeglid kohalduvad ka siis, kui kaameraid kasutatakse ajutiselt, nt kas või tund aega.

⁵ Nõukoja koosseisuga saab tutvuda meie kodulehel, www.aki.ee rubriigis „inspektsioon“.

⁶ IKS § 5 kohaselt on isikuandmete töötlemine on iga isikuandmetega tehtav toiming, sealhulgas isikuandmete kogumine, salvestamine, korrastamine, säilitamine, muutmine ja avalikustamine, juurdepääsu võimaldamine isikuandmetele, päringute teostamine ja väljavõtete tegemine, isikuandmete kasutamine, edastamine, ristkasutamine, ühendamine, sulgemine, kustutamine või hävitamine, või mitu eelnimetatud toimingut, sõltumata toimingute teostamise viisist ja kasutatavatest vahenditest.

Identifitseeritav on isik ka siis, kui kaamera pildilt ei nähtu tema nägu; isikut on võimalik identifitseerida tema muude tunnuste kaudu – nt keha kuju, riietus, kaasas olevad asjad. Mida tuntum on inimene, seda lihtsam on teda ka väheste asjaolude alusel ära tunda. Äratundmist võib soodustada ka salvestise tegemise kontekst.

1. ÜLDISED REEGLID

Isikuandmete töötlemine saab [isikuandmete kaitse seaduse](#) (edaspidi IKS) § 10 lg 1 kohaselt toimuda kas

- seaduse alusel või
- isiku nõusolekul.

Kui isikuandmete töötlemine toimub seaduse alusel, ei või sama töötlemise kohta võtta inimeselt lisaks veel nõusolekut. Nõusoleku võtmine sellises olukorras oleks eksitav, sest nii jääb inimesel mulje, nagu oleks võimalik töötlemine ära lõpetada, kui ta nõusoleku tagasi võtab.

Seadusest tulenevaid aluseid võib liigitada kaheks:

- isikuandmete kaitse seaduses sätestatud juhud, mil andmeid võib töödelda ilma andmesubjekti nõusolekuta;
- kõikvõimalikes teistes, isikuandmete kaitse seaduse seisukohalt eriseadustes sätestatud alused.

IKS sätestabki kaamerate kasutamise osas neli juhtu, mil nõusolekut vaja ei ole:

- 1) videosalvestamine füüsilise isiku poolt isiklikul otstarbel (nt sünnipäev, pulmapidu);
- 2) avalikustamise eesmärgil videosalvestamine avalikus kohas ning avalikel üritustel (IKS § 11 lg 8);
- 3) jälgimisseadmete kasutamine isikute või vara kaitseks (IKS § 14 lg 3);
- 4) ajakirjanduslikul eesmärgil, kui esineb ülekaalukas avalik huvi inimese andmete avalikustamiseks ning inimese õigusi ei kahjustata ülemääraselt (IKS § 11 lg 2).

Lisaks tuleneb IKS § 14 lg 1 punktist 4 üldine alus isikuandmete töötlemiseks, kui seda tehakse sama inimesega sõlmitud lepingu täitmiseks või lepingu täitmise tagamiseks.

Näited:

- *poliitik sõlmib lepingu valimiste tarbeks endast filmi tegemiseks;*
- *inimene osaleb avaliku esinemise koolitusel, mille osaks on esinemise salvestamine ja sellele järgnev salvestise analüüs koos õpilasega.*

Tulenevalt IKS-i sõnastusest kasutatakse juhendis kaamerate kohta ka mõisteid „jälgimisseadmed“ ning „videosalvestamine“, kuid juhend käsitleb ikkagi ainult pilti edastavaid seadmeid, mitte nt asukohakoordinaatide edastamiseks mõeldud GPS- või muid ilma pildita jälgimisseadmeid.

2. KAAMERAT KASUTAB FÜÜSILINE ISIK (INIMENE) ISIKLIKUL OTSTARBEL

Käesolevas punktis selgitame inimese poolt **isiklikul otstarbel** filmimist. Juriidilisele isikule see punkt ei kohaldu.

IKS § 2 lg 1 p 1: „**Käesolevat seadust ei kohaldata, kui isikuandmeid töötleb füüsiline isik isiklikul otstarbel.**“. Edaspidi viitame sellele tekstis kui **isikliku otstarbe erandile**.

Isiklik otstarve tähendab inimese enda mis iganes soovi, eesmärki või põhjust. Isiklik otstarve hõlmab ka kõikvõimalikke koduga seotud eesmärke ja oma peret. Küll aga ei mahu isikliku otstarbe alla andmete avalikustamine.

Seega seni, kuni inimene salvestist pere ringist väljapoole ei jaga, kohalduv **isiklikul otstarbel töötlemise erand sõltumata sellest, mida ja kuidas selle kaameraga filmitakse**. Sellisel juhul ei ole vaja kedagi teavitada ega kellegi nõusolekut küsida.

Näide: laps võib kodus oma sünnipäeval mobiiltelefoniga sõpru filmida, kuid video YouTube'i üles panekuks vajab ta videol olevate laste vanemate nõusolekut.

Samas kui eraisik filmibki avalikus kohas selleks, et salvestis hiljem avalikustada, peab ta kohe arvestama IKS § 11 lõikega 8. **Seega ei või eraisik minna varjatud kaameraga avalikku kohta inimesi filmima eesmärgiga teha avalikustamiseks mõeldud salvestis**.

Näide: eraisik ei või varjatult salvestada tänaval naabriga peetud sõnasõda selleks, et saata see mõnele tõsielusarjale.

Kõige tavapärasem isiklik otstarve on inimeste pildistamine või sündmuse filmimine endale mälestuseks. Kuid tihti soovivad inimesed oma fotosid ja salvestisi jagada ka oma sõpradega.

Sõpradega jagamisel tuleb vaadata, kes on videole jäädvustunud ja kellele ning kuidas seda jagatakse. Ise enda kujutisega võib igaüks teha mida ta iganes soovib. **Pilte, videot sõpradest võib jagada nende samade sõpradega. Aga ilma sõbra nõusolekuta ei tohiks seda videot jagada muudele inimestele. See kehtib ka piltide ja videote ülesriputamisel suhtluskeskkonda** või ükskõik kuhu mujale internetis (blogid, pildipangad, foorumid, Youtube).

Piltide ja video ükskõik kuhu internetti üles riputamisel tuleb olla väga hoolikas, sest internetis võib väga kergesti kaduda edasine kontroll nende saatuse üle. Kord juba internetti üles pandud asju võib olla väga raske, tihti isegi võimatu, kunagi enam eemaldada. Kontroll piltide ja video edasise saatuse üle võib eriti kergesti kaduda ka suhtlusvõrgustikus. Seetõttu tuleb suhtlusvõrgustikus piltide ja video sõpradega jagamisel kindlasti arvestada ka piltide ja video sisuga, sest alati ei pruugi kõik sõbrad piltide või videoga vastutustundlikult ringi käia.

Näide: inimene tahtis head teha ja pani Facebooki üles foto ühe oma sõbra rasket haigust põdevast lapsest koos üleskutsega toetada lapse ravi (märkus: seaduse kohaselt võib sellist asja teha vaid selle lapse vanema nõusolekul). Algselt nägid

sedu üleskutset vaid üles riputaja sõbrad (paarkümmend), kuid need sõbrad jagasid postitust omakorda oma sõpradega ja need omakorda.

Paljude inimeste profiilid Facebook'is on täiesti avalikud, st nende postitusi näevad ka kõik inimesed ilma Facebooki sisse logimata. Facebook'is võib üks kasutaja info enda seinalt küll ära kustutada, kuid sellega ei kao info enam ära mujalt, kuhu see jagamise kaudu on sattunud. Pilte ja videot saavad Facebookis kõik kommenteerida ja nii võib algsest heast kavatsusest või süütust naljast kujuneda pildil-videol kujutatute jaoks piinarikas kogemus.

Tänapäeva tehnoloogias on salvestised valdavalt kolinud mobiilsetesse seadmetesse ja neid hoiustatakse Internetis. **Inimene võib isiklikul otstarbel tehtud salvestisi hoida internetis (näiteks pildipangad), kuid sellisel juhul peab ta olema kindel, et salvestis on turvaliselt hoitud ning seda ei saa kolmandad isikud kasutada muudel eesmärkidel.**

Näiteks Facebook'i kasutajatingimuste kohaselt võidakse kasutaja poolt üles laaditud sisu kasutada muudel eesmärkidel, eeskätt inimeste profileerimiseks, et teha neile personaalselt suunatud reklaami. Seejuures puudub kasutajal tegelikult ülevaade, kes ja mis ulatuses profileerimisinfole juurde pääsevad.

Samuti tuleb arvestada, et väljaspool Euroopa Liitu tegutsevate pildi- ja videopankade kasutamisel tekkivate probleemide lahendamine võib olla väga keeruline. Praktikas on probleeme näiteks kontode kaaperdamisega ja kontode sulgemisega. Euroopa Liidus asuva pildi- või videopanga puhul tuleb kõne alla teise liikmesriigi andmekaitseasutuselt abi palumine, kuid väljaspool Euroopa Liitu tegutseva ettevõtte suhtes Andmekaitse inspeksioonil mingit võimu ei ole.

Isikliku otstarbe erand kohaldub muuhulgas ka siis, kui üks eraisik salvestab üldkasutataval alal (nt kortermaja trepikoda või maja parkla) toimuvat. Küll aga tuleb arvestada kortermaja trepikotta kaamera paigaldamisel omandiõigusest tulenevate piirangutega – trepikoda on kõigi korteriomanike kaasomandis. Kaasomandikud võivad (näiteks korteriühistu üldkoosolekul kinnitatud maja sisekorraeeskirjadega) olla kehtestanud reeglid kaasomandiosade kasutamisele, sh kaamerate paigaldamisele.⁷

Kui eraisiku valduses on salvestis (ükskõik mis eesmärgil tehtud), mis on tõendiks süüteo menetlemisel, võib ta selle esitada IKS § 14 lg 2 alusel süütegu seaduse kohaselt menetlevale asutusele.⁸

Kuigi inimene võib isiklikul otstarbel filmida mida iganes ta soovib, ei tähenda see, et ta võiks igas olukorras nõuda, et tal lubataks filmida. Näiteks võib politsei kolmandate isikute õiguste kaitseks piirata kinni peetud isikute või õnnetuse ohvrite filmimist, samuti piirata inimeste juurdepääsu sündmuskohale. Avalikul kohtuistungil võib pildistada, filmida või helisalvestada üksnes kohtu eelneval loal.

Sõltumata sellest, kas isikuandmete kaitse seaduse kohaselt on eraisiku poolne teiste inimeste filmimine lubatud, võib mõnest teisest seadusest tulenevalt olla see tegevus

⁷ Korteriomandiseaduse § 12: Korteriomanikud võivad korteriomandi reaalosa ja kaasomandi eseme kasutamist reguleerida kokkuleppega.

⁸ IKS § 14 lg 2 punkt 1 lubab edastada isikuandmed ilma inimese nõusolekuta asutusele, kes töötleb neid isikuandmeid seaduses sätestatud ülesande täitmiseks.

mingitel juhtudel ikkagi ebaseaduslik. Näiteks kui videotehnikat (ükskõik ka siis salvestamisega või ilma) kasutatakse selleks, et mingi konkreetse kolmanda isiku kohta teadlikult infot hankida, siis on võimalik, et tegemist on eraviisilise jälitustegevusega, mis on kuritegu. Kuid seda menetleb juba politsei. Loe selle kohta täpsemalt juhendi punktist 10.

Kui keegi leiab, et eraisiku eraotstarbeline kaamera rikub tema privaatsust, on tal võlaõigusseaduse (§ 1046 ja § 1055) kohaselt õigus nõuda rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist või rikkumise lõpetamist.

Näide: Naaber A on oma krundile pannud kaamera, mis on suunatud naabri B maja akendesse. Aeg-ajalt A käib ja õrritab B-d, rääkides, mida ta kaamerast näinud on. IKS-i kohaselt on tegemist isikliku otstarbe erandiga, millele IKS ei kohaldu. Kui A eesmärk oli B-d lihtsalt ärritada, pole tegemist ka eraviisilise jälitustegevusega ning politseid kutsuda ei ole mõtet. Sellisel juhul on B-l võimalus nõuda A-lt kaamera kõrvaldamist ja A keeldumise korral pöörduda enda kaitseks tsiviilkohtusse.

3. SALVESTAMINE AVALIKUS KOHAS AVALIKUSTAMISE EESMÄRGIL

Selles punktis kirjeldatud viisil salvestamise õigus kehtib ühtviisi nii inimestele kui ka juriidilistele isikutele.

IKS § 11 lg 8: ***“Kui seadus ei sätesta teisiti, asendab avalikus kohas toimuva heli- või pildimaterjalina jäädvustamise puhul avalikustamise eesmärgil andmesubjekti nõusolekut tema teavitamine sellises vormis, mis võimaldab tal heli- või pildimaterjali jäädvustamise faktist aru saada ja enda jäädvustamist soovi korral vältida. Teavitamiskohustus ei kehti avalike ürituste puhul, mille avalikustamise eesmärgil jäädvustamist võib mõistlikult eeldada.”***

Teisisõnu tähendab see seda, et avalikus kohas võib avalikustamise eesmärgil ilma inimestelt nõusolekut küsimata filmida, kui vaatevälja jäävaid inimesi teavitatakse sellises vormis, mis võimaldab neil jäädvustamise faktist aru saada ja seda soovi korral vältida.

Teavitamiskohus ei kehti avalike ürituste puhul, mille avalikustamise eesmärgil jäädvustamist võib mõistlikult eeldada. Sellised üritused on näiteks laulupidu, muud vabaõhuüritused, sh ka Tartu maraton ja muud avalikud spordiüritused.

IKS § 11 lg 8 kohaldamiseks tuleb kõigepealt sisustada **avaliku koha mõiste**. Avaliku koha mõiste on defineeritud korrakaitseaduse §-s 54: avalik koht on määratlemata isikute ringile kasutamiseks antud või **määratlemata isikute ringi kasutuses olev maa-ala, ehitis, ruum või selle osa, samuti ühissõiduk**.

Määratlemata isikute ringi kuuluvad isikud ei ole nimeliselt või muude individualiseeritud tunnuste alusel üheselt identifitseeritavad. Korrakaitseaduse seletuskirjas tuuakse ka näited:

Avalikeks kohtadeks on eelkõige avalikud teed, väljakud, pargid, avalikud supelrannad, kasutamiseks avatud metsaalad, kalmistud, ametiasutuste hooned, kaubandus- ja teenindushooned.

Avalik koht on ka kinoseanss – igal isikul on võimalik soovi korral lunastada endale kinopilet. Sama kehtib ka kõigile avatud spordisaali puhul. Teistsugune on olukord nt nimeliste kutsetega ballil – sel juhul on ballil osalevate isikute ring üheselt määratletav.

Korruselamu trepikoda ei ole avalik koht. See, et sinna võivad sisse pääseda ka kolmandad isikud, ei muuda trepikoda avalikuks kohaks.

Paljude kohtade kasutusotstarve ja sellest tulenevalt nende avalikuks kohaks olek või mitteolek on ajas muutuv (nt avalikult kasutatav restoran – reserveeritud restoran). Iga kinnisasja omanik võib anda oma kinnisasja avalikku kasutusse oma tahet otseselt väljendades. Avalik koht on ka selline koht, mille omaniku selge tahe seda avalikuks kasutamiseks anda ei ole tuvastatav, kuid mis on faktiliselt avalikus kasutuses, nt tähiste ja tõketeta eraisikule kuuluv maatükk, mida avalikkus kasutab.

Muidu avalikkusele suletud eraõigusliku isiku ruum muutub avalikuks kohaks juhul, kui seda kasutatakse avaliku ürituse korraldamiseks. Sellele, et seltskonnaüritus on sisuliselt avalik koht, kus võib jäädvustada, on viidanud ka Riigikohus lahendis 3-2-1-152-09.

Koolides ja muudes lasteasutuste avalikustamise eesmärgil filmimise kohta loe lisaks ka punktist 12.2.

Salvestamise ja teavitamise korraldamisel tuleb arvestada, et mitte kõikides avalikes kohtades ei eelda inimesed enda jäädvustamist avalikustamise eesmärgil. Näiteks metsas ei oska inimene oodata, et kusagil on teda filmiv kaamera. Inimeste kõrgendatud privaatsuse ootusega tuleks arvestada ka nt tervishoiuasutuses, pangakontoris, sotsiaalabiga tegelevas asutuses, apteegis, pesupoes. Sellises kohtades tuleks salvestamisest teavitamise kindlasti tõsisemalt suhtuda ning korraldada filmimine selliselt, et inimestel oleks võimalik tõepoolest enda salvestisele jäämist soovi korral vältida.

Teatud juhtudel ei ole inimesel realselt võimalik salvestisele jäämist vältida:

Inimene, kes läheb kokkulepitud kuupäeval ja kellaajal asutusse või arsti vastuvõtule ja peab ootama konkreetses kohas, ei saa sealt lahkuda, et mitte kaamera ette jääda.

Salvestisele jäämise vältimise võimaldamisest ei saa rääkida ka olukorras, kus salvestamine toimub ühistranspordi sõidukis ja ainus võimalus on sõidukilt maha minna.

Salvestisele jäämist ei saa vältida ka inimene, kes on abitus seisundis või väga purjus.

Avalikus kohas salvestisele jäämise vältimine ei pruugi olla võimalik ka ametnikul, kes täidab avalikus kohas oma ametiülesannet. Näiteks politseinik ei saa jätta katki peatatud sõiduki kontrollimist.

Neil kirjeldatud juhtudel, mil inimesel ei ole võimalik kaamera ette jäämist vältida, võib inimest avalikus kohas avalikustamise eesmärgil filmida a) kui ta ise

selleks nõusoleku annab või b) selliselt, et isik ei ole tuvastatav. See ei puuduta muudel seadusest tulenevatel alustel filmimist (nt filmimine avalikul üritusel, filmimine ajakirjanduslikul eesmärgil IKS § 11 lg 2 alusel, IKS § 14 lg 3 alusel turvakaamerate kasutamine).

Sõitvate autode filmimisel ei ole autol vaatevälja jäämise vältimine võimalik. Seetõttu tuleks autode puhul tagada, et salvestiselt ei nähtuks liiga lähedalt autos istuvad inimesed. Ainuüksi auto välimuse ja numbrimärgi järgi teavad paljud inimesed auto omanikku (eeskätt auto omaniku lähedased, sõbrad ja töökaaslased). Kuid pelgalt auto välimuse ja numbrimärgi järgi ei ole võimalik teha ühest järeldust selle kohta, kes autoga parasjagu sõitis, sest ühe autoga võib sõita mitu inimest. Nii ei peaks auto kujutist, millelt inimesi ei nähtu, reeglina käsitlema isikuandmetena. Samas tasuks arvestada, et väga paljud inimesed tunnetavad autonumbri näitamist suure riivena, sest sõbrad ja tuttavad tunnevad saavad oletusi ikka teha. Seetõttu tuleks sõltuvalt salvestise olemusest vajadusel hägustada ka numbrimärgid.

NB! IKS § 11 lõige 8 ei anna õigust nõuda kaameraga sissepääsu ega õigust salvestamiseks. Salvestamise lubatavuse üle otsustab siiski territooriumi omanik või valdaja. Nii võib eraõiguslik isik vastavalt oma äranägemisele enda poolt korraldatud avalikul üritusel salvestamise ära keelata. Samuti võib avalikustamise eesmärgil salvestamist avalikus kohas piirata näiteks politsei, kui see on vajalik menetlustoimingute huvides, kinnipeetu või õnnetuse ohvri õiguste kaitseks. Ka avalikul kohtuistungil võib pildistada, filmida või helisalvestada või teha kohtuistungilt raadio- või televisiooniülekanne või muud ülekanne üksnes kohtu eelneval loal.

Riigikohus on IKS § 11 lõike 8 kohta selgitanud, et isiku kujutise kasutamine ilma tema nõusolekuta on siiski üldjuhul lubatav vaid selle isiku endaga seotud aktuaalse päevasündmuse kajastamiseks. Sellele lisandub eeldus, et isiku kujutise kasutamine on päevasündmuse kajastamiseks vajalik ning avalikkuse huvi kaalub üles isiku huvi. Avalikkuse huvi võinuks kolleegiumi arvates eelkõige jaatada juhul, kui hageja oleks pannud toime tõsise õigusrikkumise, millest teavitamine on üldsuse huvides, eelkõige selliste õigusrikkumiste avastamiseks või ärahoidmiseks tulevikus. Seega ei oleks hageja kujutise kasutamine ilma tema nõusolekuta olnud praegu lubatav ka nt juhul, kui politsei oleks talle koostanud protokollilähitule mittekorrasoleku tõttu.

Eelnevast tulenevalt on üldjuhul keelatud kasutada isiku kujutist juhuslikus seoses kajastatava päevasündmusega. Riigikohtu arvates ei asenda isiku kujutamine ka neutraalses või positiivses toonis isiku puuduvat nõusolekut.⁹

Andmekaitse Inspektsiooni hinnangul ei tulene antud kohtuotsusest, et päevauudiste taustaks ei või üldse inimesi enam näidata. Näiteks tehes uudist tänavakatte või valgustuse seisukorrast, võivad Andmekaitse Inspektsiooni hinnangul tänaval filmitud lõigult nähtuda ka inimesed ja autod. Oluline on, et avalikus kohas juhuslikest inimestest tehtud salvestis koos uudisega ei tohi kokkuvõttes jätta mingil moel muljet, nagu käiks uudis salvestiselt nähtuvate konkreetsete inimeste kohta.

⁹ Riigikohtu otsus kohtuasjas nr 3-2-1-152-09.

4. VEEBIKAAMERAD

Kui avalikus kohas kasutatakse veebikaamerat, mille kaudu nähtavad inimesed on tuvastatavad (sh tuvastatavad kaudselt, riietuse jms kaudu), tuleb täita IKS § 11 lg 8 nõuded:

- 1) jäädvustamisest tuleb inimesi teavitada ning**
- 2) inimesel peab olema võimalik soovi korral jäädvustamist vältida.**

Kui inimesed on tuvastatavad, ei tohi veebikaamera vaateväli hõlmata tervet tänavat või väljakut, sest niisugusel juhul pole inimesel ju võimalik jäädvustamist vältida. Seega kui kaameraga on hõlmatud suur ja paljukäidav ala, peaks veebikaamera resolutsioon ja seade olema selline, et ei võimalda vaatevälja jäävate inimeste tuvastamist.

Arvestada tuleb inimestega, kes elavad või töötavad veebikaamera vaatevälja läheduses – nende jaoks kujutab veebikaamera märksa suuremat eraelu riivet. Nii ei tohiks kaamera vaatenurka ka liiga tihti muuta.

Veebikaameraid ei tohi paigaldada selliselt, et see võimaldaks:

- 1) jälgida vaateväljas olevate maja akendest sisse, sõltumata sellest, et tegemist on asutuse hoonega;
- 2) jälgida eramaja ega selle aeda,
- 3) jälgida avalike teenuste kasutamiseks asutusse pöördujaid nii, et pöördujad on tuvastatavad (sh kaudselt, riietuse jms järgi),
- 4) jälgida hooneid, kus tegutsevad tervishoiutöötajad, ametiühing, advokaadid vms delikaatseid või tundlikke teenuseid osutavad isikud, selliselt, et isikud on tuvastatavad.

Punktides 2-4 nimetatud kohad võivad veebikaamera vaateväljas olla vaid juhul, kui need on üks, pigem marginaalne osa suurest pildist ning isikuid ei ole võimalik tuvastada ei otseselt ega kaudselt. Sellisel juhul ei ole vaja paigaldada ka teavitusi, sest isikuandmete töötlemist ei toimu.

Siiski tuleb eramajade vaatevälja jäämisel arvestada turvakaalutlustega. Veebikaamera võib suurendada elanike turvariske seeläbi, et loob mugava 24/7 võimaluse distantsilt anonüümselt jälgida, kas majas tuled põlevad või kas auto on maja ees.

Teeolude reaajas jälgimiseks mõeldud veebikaamera puhul ei ole teel sõitvate autode vaatevälja jäämise vältimine võimalik. Seetõttu tuleks autode puhul tagada, et kaamerapildilt ei nähtuks liiga lähedalt autos istuvad inimesed. Ainuüksi auto välimus ja numbrimärk ei ole küll reeglina isikuandmed, sest ühe autoga võib sõita mitu inimest. Kuid paljud inimesed tunnetavad siiski ka autonumbri näitamist suure riivena. Auto jääb sellise veebikaamera vaatevälja eelduslikult siiski vaid hetkeks ning seda on võimalik jälgida ainult reaajas. Siiski tasuks kaamera seadistamisel inimeste ootustega arvestada; kaamerat saab paigutada ka nii, et numbrid ei ole üldse, või on halvasti nähtavad.

Kokkuvõttes peab veebikaamerat paigaldav isik, olgu see siis eraõiguslik isik või kohalik omavalitsus, väga hoolega kontrollima, mis veebikaamera vaatevälja jääb ja ise fikseerima kaamera vaatevälja.

5. ISIKUTE JA VARA KAITSEKS

IKS § 14 lg 3: „*Isikute või vara kaitseks võib isikuandmeid edastavat või salvestavat jälgimisseadmestikku kasutada üksnes juhul, kui sellega ei kahjustata ülemääraselt andmesubjekti õigustatud huve ning kogutavaid andmeid kasutatakse ainult nende kogumise eemärgist lähtuvalt. Andmesubjekti nõusolekut asendab sellise andmetöötuse korral jälgimisseadmestiku kasutamise fakti ning andmete töötleja nime ja kontaktandmete piisavalt selge teatavakstegemine. Nõue ei laiene jälgimisseadmestiku kasutamisele riigiasutuse poolt seaduses sätestatud alustel ja korras.*“

Ka füüsiline isik ehk inimene võib kasutada turvakaameraid, kuid enda ja lähedaste kaitseks kasutatavate turvakaamerate puhul ei pea inimesed järgima käesolevas punktis kirjeldatud nõudeid, sest IKS § 2 lg 2 punktis 1 sätestatud isikliku otstarbe (loe juhendi punktist 2) erand juba hõlmab ka selliseid kaameraid.

Juriidilisele isikule ei laiene IKS § 2 lg 1 p 1, mistõttu saab juriidiline isik isikute ja vara kaitseks kaameraid kasutada üksnes IKS § 14 lõikes 3 sätestatud tingimustel. See kehtib ka korteriühistute suhtes, kes paigaldavad turvakaameraid kortermaja ühiskasutuses olevale alale, nt kortermaja parklasse või trepikotta.

IKS § 14 lg 3 kohaselt peavad **korraga olema täidetud kõik kolm tingimust:**

- 1) jälgimisseadmestiku kasutamisega ei kahjustata ülemääraselt andmesubjekti õigustatud huve,
- 2) kogutud andmeid kasutatakse ainult nende kogumise eemärgist lähtuvalt,
- 3) jälgimisseadmete kasutamine tuleb selgelt teatavaks teha.

IKS § 14 lg 3 kohaselt ei või jälgimisseadmestiku kasutamine **kahjustada ülemääraselt vaatevälja jäävate isikute õigustatud huve**. See eeldab, et:

- 1) **ohud varale on eelnevalt selgelt määratletud;**
- 2) **on hinnatud nende ohtude tõsidust ja realiseerumise tõenäosust;**
- 3) **on analüüsitud, millised oleksid alternatiivsed meetmed ohu tõrjumiseks;**
- 4) **kui alternatiivseid meetmeid ei ole või nende kasutamine ei anna võrreldavat tulemust või on ebamõistlikult koormavad, siis analüüsitakse, kas jälgimisseadmete kasutamine on ohtude tõsidust ja tõenäosust silmas pidades proportsionaalne meede;**
- 5) **valitakse ja seadistatakse jälgimisseadmed minimaalsuse põhimõttest lähtuvalt;**
- 6) **seadmete kasutamisest teavitatakse vastavalt IKS § 14 lg 3 nõuetele.**

Need seadmete valimise reeglid on pikemalt lahti seletatud punktis 15.

Ülemäärase õiguste kahjustamisega on tegemist juhul, kui soovitud eesmärki on mõistlikult võimalik saavutada ka isiku õigusi vähem riivavate meetmetega.

Turvakaameraga võrreldes eraelu puutumatust vähem riivavad meetmed on näiteks füüsilised turvameetmed (turvauks, signalisatsioon, täiendav valgustus) või organisatsioonilised turvameetmed (turvamees, reeglid ja varaline vastutus külaliste sissepääsu ja liikumise kohta kontorihoones).

Inimeste eraelu enam riivava turvameetme või tehnika kasutamist ei saa õigustada ainult majanduslikud argumendid, nt väiksemaid kindlustusmaksleid või seadmete odavam hind. Alternatiivne meede on sobimatu vaid juhul, kui see on teostamatu või märkimisväärselt vähem efektiivne või kui selle rakendamisega seotud kulud on tõe-poolest ebaproportsionaalsed.¹⁰

Euroopa Inimõiguste Kohus on leidnud, et alasti inimese varjatud filmimine riivab kõige intiimsemaid aspekte inimese eraelust, see riivab inimese moraalselt puutumatus.¹¹ Üksnes väga erandlikel juhtudel (väga kõrge riski korral) võib kaameraid kasutada riietusruumis, wc-s ja duširuumis. Sellised kõrged riskid võivad esineda näiteks kinnipidamisasutuses või psühhiaatria-haiglas. Samas on õiguskantsler leidnud, et kõikide patsientide allutamine ööpäevaringsele videovalvele vangla psühhiaatriaosakonna palatites ning hügieeniruumides ei ole põhjendatud ega eesmärgipärane. Õiguskantsler leidis, et sellise videovalve vajalikkust ja kasutamise ulatust tuleks iga konkreetse patsiendi puhul eraldi hinnata.¹²

Riietusruumis, wc-s ja duširuumis ei ole seega aktsepteeritav kaameraid kasutada vara kaitseks. Nii ei saa paigaldada ujula riietusruumi kaamerat selleks, et avastada vargusi riidekappidest. Sellist riski on võimalik maandada muude meetmetega (näiteks eraldi valve all lukustatavad seifid väärtesemete jaoks, rõivaste külge kinnitatavad turvaelemendid poes).

Ülemäärane kahjustamine võib tuleneda ka sellest, kui salvestisele jäävad **delikaatsed isikuandmed**. Näiteks kahjustab ülemääraselt eraelu puutumatus selline büroohoones oleva kontori turvakaamera, mille vaatevälja jääb ka kõrval ruumides tegutseva arsti kabineti uks. Ka arsti juurde pöördumise fakt on delikaatsed isikuandmed. Sellises olukorras tuleb turvakaamera ümber seadistada selliselt, et arsti poole pöörduvad inimesed ei jääks vaatevälja. See ei tähenda, et arsti kabinet ise ei võiks enda ruumide valvamiseks üles seada turvakaamerat; tervishoiuteenuse osutaja töötleb niikuinii oma klientide delikaatseid isikuandmeid.

IKS § 14 lg 3 kohaselt võib isikute ja vara kaitseks kasutatavate jälgimisseadmete abil kogutavaid andmeid kasutada ainult nende kogumise eesmärgist lähtuvalt.

Näide: turvafirma, kes teostab rannavalvet kaamerate abil, ei või hiljem avalikustada rannas tehtud salvestist meedias meeelahutuslikul eesmärgil.

Samuti **ei või turvakaamera salvestist lihtsalt igale küsijale välja anda**. Salvestisega tutvumise ja selle koopia väljastamise kohta loe punktist 14.

Kaamerate kasutamisest **teavitamise nõuetest** loe juhendi punktist 13.

6. AJAKIRJANDUSLIKUL EESMÄRGIL

Väljendusvabadus on demokraatliku ühiskonna olemuslik alustala ning üks põhieeldusi selle arenguks ning inimese eneseteostuseks. Inimese õigus eraelu puutumatusle ning

¹⁰ European Data Protection Supervisor, *Video-surveillance Guidelines*, 2010, p 5.5.

¹¹ Euroopa inimõiguste Kohtu 21. juuni 2012.a kohtuotsus kohtuasjas E.S v Rootsi, avaldus nr 5786/08.

¹² Õiguskantsleri 18.04.2011. a soovitus nr 7-9/110486/1101889 Tartu Vanglale, punkt 2.

väljendusvabadus ei ole teineteise suhtes hierarhilises suhtes. Kumbki õigus ei ole iseenesest teisest ülem. Igal üksikjuhtumil tuleb eraldi hinnata, kas eraelu riive isikuandmete avalikustamise näol on õigustatud. IKS annabki kriteeriumid, mil eraelu riive on lubatud.

IKS § 11 lõike 2 kohaselt võib isikuandmeid ilma inimese nõusolekuta **ajakirjanduslikul eesmärgil meedias avalikustada** kui:

- 1) avalikustamise suhtes on ülekaalukas avalik huvi;
- 2) see on kooskõlas ajakirjanduseetika põhimõtetega;
- 3) andmete avalikustamine ei kahjusta ülemääraselt isiku õigusi.

Kõik eelloetletud tingimused peavad esinema korraga, alles siis võib inimese andmeid meedias avalikustada ilma tema nõusolekuta.

Ajakirjandus ei ole seotud vaid professionaalse meediaga. Oluline on, kas avaldatul on ajakirjanduslik eesmärk või mitte, sõltumata sellest, kes ja millises vormis midagi avaldas.

Euroopa Inimõiguste Kohus (edaspidi EIK) selgitab **ajakirjanduslikku eesmärki** kui sellise informatsiooni ja ideede levitamist, mis aitab **edendada debatti avaliku huvi orbiidis olevatel teemadel**.¹³ Seejuures tuleb eristada avalikkuse uudishimu ja meedia majandushuvisid avalikust huvist. EIK praktika kohaselt ei ole ajakirjandusliku eesmärgiga kohe kindlasti tegemist juhul, kui:

- kirjeldatakse eraelu detaile, mis kuidagi ei seonu avalike ülesannete täitmisega ning mis kuidagi ei aita kaasa ühiskondlikule debatile;
- avaldatakse sensatsioonilisi ja võikaid uudiseid, õelaid kuulujutte, mille eesmärgiks on erutada lugejate meeli ja lahutada meelt;
- avaldatu ainus eesmärk on solvamine.

Äri- ja meelelahutuse eesmärgiliseks isikuandmete avalikustamiseks peab seaduse kohaselt olema inimese enda nõusolek (v.a kui tegemist on avaliku üritusega).

Isikuandmete avalikustamiseks peab isiku ja temaga seotud juhtumi suhtes olema **ülekaalukas avalik huvi**. Avaliku huvi orbiidis on eeskätt avaliku elu tegelased ning inimesed, kes on mingi oma tegevuse tõttu sisenenud avalikku sfääri.

Avaliku elu tegelaste eesotsas asuvad valitsuse ja parlamendi liikmed, seejärel muud poliitikud.¹⁴ Avaliku elu tegelaseks võib lisaks poliitikele olla ka inimene, kes

- valdab majanduslikku võimu ning avalikkusele olulist informatsiooni,
- võib mõjutada poliitikat, majanduslikke ja ühiskondlikke valikuid,
- teenib elatist enda isiku või loomingu eksponeerimisega.

EIK jätab väga vähe ruumi ajakirjandusvabaduse piiramiseks, kui tegemist on poliitilise debatiga. Poliitik peab taluma, et nii tema sõnad kui teod on avalikkuse ning ajakirjanduse tähelepanu all. Igasugune info ja hinnang, mis seondub poliitiku ametikoha või funktsioonidega, isegi kui see on provotseeriv, liialdatud, ebatäpne, on

¹³ Euroopa inimõiguste Kohtu 26.11.1991. a kohtuotsus kohtuasjas Observer ja Guardian vs Ühendkuningriik.

¹⁴ D.Voorhoof, Freedom of Expression under the European Human Rights System, 2010.

rangelt kaitstud ajakirjandusvabadusega. Rõhk on info seosel poliitiku avaliku tegevusega. Seega, ka poliitikutel (ja muudel avaliku elu tegelastel) on õigus eraelu puutumatusel. EIK tõmbab piiri poliitiku eraelu ette: poliitiku eraelu riive on õigustatud vaid juhul ja selles ulatuses, milles see edendab avalikes huvides toimuvat debatti.

Nii näiteks on avalikkusel õigus teada poliitiku tervise kohta vaid niisuguses ulatuses, mis on vajalik, et hinnata ametiülesannete täitmisega toimetulekut. Ka poliitiku perel on õigus eraelule. Poliitiku last ei saa mingil moel võrdsustada poliitikuga. **Last ega teisi lähedasi ei saa teha avaliku arutelu objektiks pelgalt nende perekondliku seose tõttu poliitikuga.**

EIK kohtupraktika kohaselt ei saa igat **ametnikku** võrdsustada poliitikuga, kuid siiski peavad ametnikud taluma rohkem kriitikat kui riigiteenistuses mitteolevad inimesed. Iga ametnik ei ole automaatselt avaliku elu tegelane. Ametnike puhul on avalik huvi nende ametiülesannete täitmisega vastu. Ametniku eraelu võib sattuda avaliku huvi orbiiti juhul, kui eraeluline asjaolu mõjutab ametiülesande täitmist. Näiteks korruptsiooni peab EIK selliseks põhjuseks, mis õigustab ametniku eraeluliste asjaolude kajastamist (muidugi eeldusel, et need asjaolud korruptsioonijuhtumiga ikka seotud on).

Kõigil muudel juhtudel, mil pole tegemist avaliku elu tegelasega, tuleb igal konkreetsel juhul hinnata, kas juhtumi kajastamiseks on möödapääsmatult vajalik ka isikuandmete avalikustamine, või on ajakirjanduslik eesmärk saavutatav ka ilma selleta.

Õigusrikkumiste kajastamine on küll avalikes huvides, kuid mitte alati pole isikuandmete avalikustamine õigustatud.

Eesti ajakirjanduseetika koodeks ütleb, et avaldades materjale õigusrikkumistest, kohtuasjadest ja õnnetustest peab ajakirjanik kaaluma, kas asjaosaliste identifitseerimine on tingimata vajalik ja milliseid kannatusi see asjaosalistele võib põhjustada. Seejuures tuleb kindlasti arvestada ka õigusrikkuja alaealiste laste huvidega.

EIK ja Riigikohtu praktikast ning õiguskantsleri seisukohtadest tulenevad õigusrikkumiste ja kohtuasjade kajastamiseks järgmised juhtnõõrid:

- **Avalikkuse huvina ei saa käsitleda üksnes üldsuse uudishimu äratanud õiguserikkumisi või õnnetusi. Õigusrikkuja isikuandmete avaldamist aktsepteeritakse üksnes raskete õigusrikkumiste puhul, millest teavitamine oleks üldsuse huvides, eelkõige selliste õigusrikkumiste avastamiseks või ärahoidmiseks tulevikus, või millest teavitamine võimaldab olla inimestel hoolikam ja hoiduda ohtudest. Piisavalt tõsine õigusrikkumine ei ole näiteks auto lähitule rike ega avalikus kohas ebakaines olekus viibimine.**
- Kohtuistungil avalikkus ei tähenda veel meediale õigust kuulnud valimatult kajastada ega vastutusest vabanemist avaldatu eest. Menetluse kestel andmete avaldamine on lubatud, kui ei rikuta süütuse presumptsiooni, kui on piisavalt tõsine kuritegu, kajastatakse objektiivselt ning ei seata ohtu õiglast kohtupidamist. Avalikul kohtuistungil võib pildistada, filmida või helisalvestada üksnes kohtu loal.

- Kannatanuid ei identifitseerita ilma nende sellekohase selge nõusolekuta. **Ka kuriteo asjaolude kirjeldus ei tohi võimaldada kannatanut ära tunda.**
- **Alaealist, kes pole veel jõudnud kriminaalvastutuse ikka, ei või nimeliselt ajakirjanduses kajastada isegi siis, kui ta on toime pannud raske kriminaalkuriteo.**

Alaealiste huvid seab kohtupraktika ettepoole väljendusvabadusest, seda isegi raske kuriteo toime pannud alaealiste puhul. Seega laste identiteedi avalikustamine meedias ilma lapsevanema nõusolekuta ei ole õieti kunagi lubatud. Kuid meedia peaks sõltumata lapsevanema nõusolekust ka ise hindama, kas lapse andmete avaldamine on lapse huvidega kooskõlas. Lapse huve tuleb hinnata objektiivselt ning pikas perspektiivis. Lapsevanema nõusolek ei ole piisav õigustus lapse huvide räigeks kahjustamiseks.

Ülekaalukas avalik huvi võib loomulikult olla ka seotud ka positiivse sündmusega, nt spordivõistlus, noorte edukas esinemine, heategevuslik üritus, ühiskondliku hoone avamine.

Lõpetuseks tuleb märkida, et väljendusvabaduse kaitse ei ulatu mitte ainult väljendatud ideede ning informatsiooni sisule vaid ka vormile, milles neid väljendati.¹⁵ Seega on ajakirjandusel õigus valida ise vorm, kuidas infot esitletakse.

7. LEPINGU TÄITMISEKS

IKS § 14 lg 1 punkt 4 lubab ilma nõusolekuta töödelda isikuandmeid, välja arvatud delikaatseid isikuandmeid, ka juhul, kui see on vajalik sama inimesega sõlmitud lepingu täitmiseks või lepingu täitmise tagamiseks.

Nii näiteks võib lepingu täitmiseks salvestamine toimuda koolitusel, mis oma eesmärgist tulenevalt hõlmab videotreeningut (näiteks avaliku esinemise koolitus, kus salvestise abil antakse koolitatavale tagasisidet). Sellisel juhul ei ole salvestamiseks vaja võtta eraldi nõusolekut. Küll aga on nõusolekut vaja salvestise avaldamiseks kolmandatele isikutele, mh salvestise näitamiseks muudel samateemalistel koolitustel.

Teatud juhtudel on mõistlik lepingus salvestise kasutamise tingimused täpsemalt reguleerida, et koolitataval oleks võimalik enne lepingu sõlmimist tingimustega tutvuda ja otsustada, kas selline koolitus talle sobib. Konkreetse inimese koolitamise eesmärgi täitmiseks ei ole iseenesest vajalik temast tehtud salvestise näitamine teistele samas koolitusgrupis osalejatele. Seetõttu oleks mõistlik lepingu tingimustes selgitada, et salvestist näidatakse õppeotstarbel sama koolitusgrupi siseselt.

Kui salvestamine ei ole ilmselgelt mingi koolituse tavapärase osa, peab salvestamiseks ja salvestise edasiseks töötlemiseks olema koolitatava nõusolek. Näiteks koolitaja teeb koolitatavast salvestise, et seda hiljem kasutada edasistel koolitustel õppematerjalina.

¹⁵ Euroopa inimõiguste Kohtu 31.05.2011.a kohtuotsus kohtuasjas Žugic vs Horvaatia, p 40.

Sellisel juhul ei toimu salvestamine selle sama koolitatavaga sõlmitud lepingu täitmiseks vaid koolitaja enda edasistes ärihuvides.

Kui koolituse tellib tööandja oma töötajatele, ei sõlmita koolitaja ja töötaja vahel lepingut ning seega ei saa koolitaja ka tugineda IKS § 14 lg 1 punktile 4. Sellisel juhul on koolitaja volitatud töötleja, kes töötleb töötajate isikuandmeid samal alusel, mis tööandja. Tööandjal on kaks võimalust – kui koolitusel osalemine on vabatahtlik, tuleb võtta töötajalt nõusolek. Kui töötajal on kohustus koolitusel osaleda, ei saa töötlemise aluseks olla nõusolek. Kohustusliku koolituse korral saab isikuandmete töötlemise aluseks olla kas tööleping (ehk ikkagi IKS § 14 lg 1 p 4) või seadus.

Lepingu täitmiseks võib kaamerate kasutamine kõne alla tulla ka näiteks tervishoiuteenuse osutamise käigus. Nii võivad intensiivraviosakonnas olla kaamerad selleks, et õed saaksid distantsilt kontrollida pidevat jälgimist vajavas seisundis patsiente. Samas tavapalates tuleks ööpäevaringse videovalve vajalikkust ja kasutamise ulatust iga konkreetse patsiendi puhul eraldi hinnata.¹⁶ Kui videovalve palatis ongi õigustatud, peaks üldjuhul piisama pildi edastamisest (st ilma hääleta). Lepingu täitmise eesmärki võib täita ka reaajas videoülekanne operatsioonisaalist teises asukohas olevale operatsiooni läbiviimist nõustavale arstile. Samas ei ole lepingu täitmisega tegemist enam juhul, kui operatsioonist tehtud videosalvestist näidatakse rahvusvahelisel konverentsil. Juhul, kui patsient on selliselt videolt tuvastatav, tuleb video muul kui raviteenuse osutamise eesmärgil kasutamiseks küsida temalt kirjalik luba (või muuta isik tuvastamatuks).

Salvestise edasiseks muul eesmärgil kasutamiseks ei ole nõusolekut vaja, kui inimesed muudetakse tuvastamatuks. Kuid tuleb arvestada, et ainult nägude hägustamisest ei pruugi piisata. Inimene võib olla ära tuntav hääle järgi (kui salvestis on heliga), samuti riietuse, kõnnaku jms järgi. Äratundmist võib lihtsustada ka salvestise tegemise kontekst. Mida tuntum on inimene, seda vähem on vaja selleks, et teda ära tunda.

Näited:

- *Laialt tuntud inimesed: koolitus korraldatakse ühe suure teatri näitlejatele. Ilmselgelt ei piisa näitlejate nägude hägustamisest;*
- *Ühe eriala esindajad: koolitus korraldatakse tuntud advokaadibüroo ruumides selle büroo advokaatidele. Kuivõrd kõik advokaadid kuuluvad kohustuslikult ühte organisatsiooni, Eesti Advokatuuri, millel toimuvad ka regulaarsed üldkogud, on suur tõenäosus, et teisele advokaadibüroole salvestise näitamisel tuntakse inimesed ära.*

8. FIRMAPEOD

Juriidilisel isikul ei saa olla IKS § 2 lg 1 p 1 mõttes isiklikku otstarvet – selles sättes on mõeldud ainult füüsiliste isikute isiklikku otstarvet. Nii ei kvalifitseeru firma poolt firmapeo filmimine isikuandmete isiklikul otstarbel töötlemiseks.

Rangelt võttes peaks firma poolt firmapeo filmimiseks olema osalejate nõusolek. Nõusolek peaks seaduse kohaselt olema kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis, v.

¹⁶ Õiguskantsleri 18.04.2011. a soovitus nr 7-9/110486/1101889 Tartu Vanglale, punkt 2.

a kui sellise nõusoleku võtmine ei ole võimalik. Mastaapse firmapeo puhul, kuhu on kutsutud ka koostööpartnerid ja kliendid, ei ole igalt ühelt nõusolekute kogumine tegelikult reaalne. Samuti tuleb arvestada, et nõusolek on tagasivõetav.

Firmapeo filmimisel tuleks lähtuda peo osalejate ringist, toimumiskohast ja filmimise eesmärgist. Kui pidu jäädvustatakse üksnes selleks, et peol osalejad saaksid endale hiljem pilte või videot tellida, võiks Andmekaitse Inspeksiooni hinnangul piisata sellest, et osalejaid on eelnevalt ja kohapeal kohaselt teavitatud filmimisest ja selle eesmärgist. Eelnevalt teavitamine on vajalik selleks, et inimesel oleks võimalik peole tulekust loobuda, kui ta mingil juhul videole jääda ei soovi. Samuti tuleb aktsepteerida osaleja keeldu end filmida.

Kui firma soovib kinnisel peol tehtud filmi avalikustada, siis selleks peab kindlasti olema filmilt nähtuvate inimeste nõusolek.

Ka juriidiline isik võib avalikus kohas avalikustamise eesmärgil salvestada (loe punktist 3). Seega ei ole avalikus kohas toimuva firmapeo puhul peo filmimiseks nõusolekut vaja, piisab teavitamisest. Firmale reserveeritud ruume (nt teater, restoran, diskoteek), kuhu pääseb kutsetega, ei saa käsitleda avaliku kohana.

9. NÕUSOLEKU ALUSEL

Isikuandmete kaitse seadus lubab inimese andmeid töödelda muudel eelpool kirjeldamata juhtudel, kui inimene ise on sellega nõus.

IKS kehtestab nõuded nõusoleku sisule ja vormile:

1. nõusolek peab olema kirjalikku taasesitamist võimaldavas vormis, v.a kui see ei ole andmetöötlemise erilise viisi tõttu võimalik. Kirjalikku taasesitamist võimaldav vorm on näiteks e-kiri, faks, originaalallkirjaga dokumendi koopia (sh pdf formaadis elektrooniline koopia). Vaidluse korral peab nõusoleku olemasolu tõendama isikuandmete töötleja;
2. vaikimist või tegevusetust nõusolekuks ei loeta;
3. nõusoleku saab anda vaid enda ja oma alaealise lapse ning eestkostetava isikuandmete töötlemiseks;
4. nõusolek ei saa sisalduda tüüptingimustes.¹⁷ Nõusoleku andmise üle peab olema võimalik tüüptingimustest sõltumatult otsustada;
5. nõusolekus peavad olema selgelt määratletud:
 - andmed, mille töötlemiseks luba antakse;
 - andmete töötlemise eesmärk;
 - isikud, kellele andmete edastamine on lubatud;
 - andmete kolmandatele isikutele edastamise tingimused;
 - andmesubjekti õigused tema isikuandmete edasise töötlemise osas.

Andmekaitse Inspeksioon on seisukohal, et nõusoleku olemasolu on võimalik tõendada ka videosalvestise endaga.

¹⁷ Artikli 29 alusel asutatud andmekaitse töörühm, arvamus 15/2011 nõusoleku määratluse kohta, 13.07.2011, lk 18.

Näide: uudistesaate reporter koos nähtava kaameraga pöördub tänaval juhusliku inimese poole, tutvustab end ja küsib, kas viimane oleks nõus kaamera ees vastama paarile küsimusele õhtuste Kanal x uudiste jaoks. Inimene nõustub ja vastab. Soovitav on küsimuse esitamine samuti salvestada, sest vastasel juhul võib jääda kahtlus, kas nõusoleku küsimisel esitati kogu vajalik info (nt kas kaamera oli üldse nähtav või filmiti kaugelt või muul viisil varjatult). Kui inimene keeldub, tuleb tehtud salvestis kustutada.

Ka nõusoleku alusel töötlemise korral tuleb ikkagi järgida IKS §-s 6 sätestatud üldnõudeid.¹⁸

Inimene võib nõusoleku igal ajal tagasi võtta, seda ka televisiooni jaoks tehtud salvestiste puhul. **Nõusoleku tagasivõtmatuses ei saa kokku leppida, see oleks seadusega vastuolus olev tingimus.** Nõusoleku tagasivõtmisel ei ole tagasiulatuvaid tagajärgi. Seega nõusoleku tagasivõtmine pärast seda, kui salvestis on eetris ära olnud, ei muuda tagantjärele enam midagi. Nõusoleku tagasivõtmise õigus ei välista teise poole seadusest tulenevat kahju hüvitamise nõudeõigust.

Kui isikuandmete töötlemine toimub seaduse alusel, ei või sama töötlemise kohta võtta inimeselt lisaks veel nõusolekut. Nõusoleku võtmine sellises olukorras oleks eksitav, sest nii jääb inimesel mulje, nagu oleks võimalik töötlemine ära lõpetada, kui ta nõusoleku tagasi võtab.

Alati siiski ainult nõusolekust ei piisa. Nii näiteks sätestab Eesti ajakirjanduseetika koodeks, et ajakirjanik ei või kuritarvitada meediaga suhtlemisel kogenematuid inimesi. Enne vestlust (ja seega ka enne isikuandmete töötlemise nõusoleku võtmist) tuleb selgitada räägitu võimalikke tagajärgi.

Laste kajastamisel meedias lapsevanema nõusoleku alusel peab ajakirjanik ikkagi ka ise hindama lapse huvisid. Euroopa Inimõiguste Konventsiooni artikkel 10 lõike 2 kohaselt kaasnevad väljendusvabadusega kohustused ja vastutus – kohustus arvestada teiste inimeste õigustega, käituda info avalikustamisel heas usus ning kooskõlas ajakirjanduseetikaga. Teiste inimeste õigusteks, millega konventsioon käsib arvestada, on ka lapse õigused. **Nii peabki ajakirjanik sõltumata lapsevanema nõusolekust ise hindama, kas last käsitleva salvestise avalikustamine võib kahjustada lapse huve ja seda ka pikemat ajaperioodi silmas pidades.**

10. ERAVIISILINE JÄLITUSTEGEVUS

Karistusseadustiku § 137 kohaselt on eraviisiline jälitustegevus kuritegu. § 137 sätestab: **Jälitustegevuseks seadusliku õigusetu isiku poolt teise isiku jälgimise eest tema kohta andmete kogumise eesmärgil karistatakse rahalise karistuse või kuni kolmeaastase vangistusega.**

Eraviisilise jälitustegevuse eest saab karistada nii füüsilist kui juriidilist isikut.

¹⁸ IKS § 6 üldnõuded: isikuandmete töötlemine peab olema seaduslik, eesmärgipärane, minimaalne ja turvaline. Andmed peavad olema tõesed. Inimene peab olema kursis, kes, mida ja milleks tema kohta töötleb.

Kuid mitte igasugune naabri piilumine ei kujuta endast veel kuritegu. Eraviisilise jälitustegevusega on tegemist, kui:

- 1) **toimub varjatud visuaalne vaatlemine kas vahetult või tehniliste seadmete abil**,
- 2) jälgimine on **korduv või pikemaajaline**,
- 3) jälgimisega soovitakse mingi eesmärgi jaoks andmeid koguda (st mitte lihtsalt ei piiluta uudishimust või meelelahutuseks),
- 4) jälgimisviis peab vastama mõnele jälitustoimingule (jälitustoimingud on kirjeldatud kriminaalmenetluse seadustikus ja julgeolekuasutuste seaduses).

Isik, keda jälgitakse, ei pea siiski olema nimeliselt kindlaks määratud.¹⁹

Seega ei ole kuriteoga tegemist juhul, kui inimene seab üles kaamera, et näha, kes üldse kortermaja uksest sisse-välja käivad. Eraviisilise jälitustoimingu kaebusega pole mõtet politsei poole pöörduda ka juhul, kui naabermajale nähtavale kohale paigaldatud kaamera vaatevälja jääb ka osa teise naabri aeda.

11. KAAMERAD RIIGI- JA KOHALIKU OMAVALITSUSE ASUTUSTES

Riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutus võivad kasutada turvakaameraid (IKS § 14 lg 3 alusel) ning jäädvustada avalikke üritusi (IKS § 11 lg 8 alusel). Kuid lisaks sellele sätestab IKS § 10 lg 2, et haldusorgan võib isikuandmeid töödelda avaliku ülesande täitmise käigus seadusega ettenähtud kohustuse täitmiseks.

Üheks põhjuseks, miks kohalikud omavalitsused praktikas tihti kaameraid kasutavad, on **avaliku korra tagamine**. Väärteomenetluse seadustiku § 52 lõike 3 ja karistusseadustiku § 262 kohaselt on kohalik omavalitsus avaliku korra rikkumise puhul kohtuväline menetleja. Samas on õiguskantsler seadnud kahtluse alla kohaliku omavalitsuse rolli avaliku korra tagamisel.²⁰

Teiseks põhjuseks, miks kohalikud omavalitsused kaameraid on kasutanud, on **liiklusrikkumiste tuvastamine**. Liiklusseaduse § 199 lg 1 punkt 4 lubab liiklusjärelvalvet teostada ka teisaldatava või statsionaarse tehnilise vahendiga. Samas liiklusseaduse kohaselt on kohaliku omavalitsuse pädevuses üksnes peatumise ja parkimise nõuete täitmise kontrollimine. Valgusfoori keelava tule eirajate või kiiruse ületajate tuvastamine ei ole kohaliku omavalitsuse pädevuses, seega ei saa ka kohalik omavalitsus nende rikkumiste tuvastamiseks kaamerajälgimist kasutada.

Küll aga tuleb kõne alla, et kohalik omavalitsus paigaldab oma territooriumile näiteks avaliku korra tagamiseks kaamerad, kuid pilt nendest edastatakse vaid otse politseisse ning kohaliku omavalitsuse ametnikud salvestistele juurdepääsu ei oma.

¹⁹Riigikohus (3-1-1-124-04) märkis asjas, kus kuulati salaja pealt kõrvalkabinetis toimunud isikutevahelisi vestlusi: Isikute ring, keda jälgitakse, peab olema kõige üldisemal kujul individualiseeritav. Inimene, keda jälgitakse, võib olla nii võõras kui tuttav.

²⁰Õiguskantsleri 2008.a märgukiri nr 7-7/070431/00801253 Siseministeriumile, punktid 145-156.

IKS § 10 lõikest 2 ega liikluseaduse §-st 199 ei tulene, et riigi- või kohaliku omavalitsuse asutus võiks kaameraid valimatult kasutada. Haldusorgan peab isikuandmete töötlemisel alati järgima IKS §-s 6 sätestatud üldnõudeid, eeskätt eesmärgipärasuse ja minimaalsuse nõuet. **Seega tohib haldusorgan isikuandmeid töödelda vaid järgmistel tingimustel:**

- **haldusorganil on seadusega sätestatud avalik ülesanne,**
- **isikuandmete töötlemine on selle ülesande täitmiseks vältimatult vajalik,**
- **isikuandmete töötlemine konkreetset viisil on proportsionaalne arvestades eesmärgi kaalukust,²¹**
- **isikuandmeid töödeldakse minimaalses ulatuses.**

Proportsionaalsuse kohta on näiteks andmekaitseasutuste rahvusvaheline töörihm märkinud, et **kaamerate kasutamine ei ole õigustatud vähese tähtsusega õigusrikkumiste tuvastamiseks.**²²

11.1. Turvakaamerad

Kohalike omavalitsuste turvakaamerate osas kehtivad samuti juhendi punktis 5 kirjeldatud nõuded ja kaameratest tuleb teavitada juhendi punktis 13 toodud nõuete kohaselt.

Teisisõnu peab kohalik omavalitsus samamoodi tagama, et kaameratega ei kahjustataks inimeste õigusi ülemääraselt.

Praegu on kujunenud olukord, kus mõnes omavalitsuses katab kaameravalve tervet omavalitsuse territooriumi. Eriti just väikese omavalitsuse puhul on sellisel juhul elanikud pideva jälgimise all. **Sellist ühetaolist ja üldist lähenemist tuleb vältida ning valida ja paigaldada kaamerad vastuseks konkreetsale ja reaalsele turvariskile.** Mõned näited selle kohta, kuidas seda teha:

- Fokuseerimine – näiteks pargis oleva skulptuuri lõhkumiseks peab sellele füüsiliselt lähedale minema. Lõhkumise ennetamiseks ja lõhkujate tuvastamiseks tuleb kaamera seega kohaselt fokuseerida. Vetelpäästeline kaamera olgu suunatud ikka veekogu peale.
- Ajaline piirang – lõhkumine, vargus ja isikuvastased kuriteod leiavad suurema tõenäosusega aset pimedal ajal. Päeval ajal liigub tänaval ja parkides inimesi. Pargi, tänavalaternate, pinkide, bussiootepaviljonide valvamiseks kasutatavad kaamerad peaksid sisse lülituma alles pimedas.

Päeval ajal kahjustab pargipingile suunatud kaamera ülemääraselt inimeste eraelu privaatsust. Euroopa Inimõiguste Kohus on korduvalt märkinud, et Euroopa inimõiguste konventsiooni artikkel 8 kaitseala hõlmab ka inimese suhtlemist teiste inimestega, isegi

²¹ Proportsionaalsuse nõue haldusorgani tegevuses tuleneb nii haldusmenetluse seadusest kui ka Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast põhiõiguste riive õiguspärasuse kohta.

²² Article 29 Data Protection Working Party, Working Document on the Processing of Personal Data by means of Video Surveillance, 25.11.2002, lk 16.

kui see toimub avalikus ruumis.²³ Lisaks peaks park soodustama inimeste rekreatsiooni; pidev kaamerajälgimine tekitab aga vastupidiselt inimestes hoopis ärevust ning stressi.

Laste mänguväljaku puhul võib kasutada ööpäevaringset valvet juhul, kui mänguväljakul võivad lapsed mängimas käia ka üksi, ilma lapsevanemateta (näiteks veidi suurematele lastele mõeldud mänguplats). Nii aitab kaamera kaasa järelevalveta laste ohutuse tagamisele ning võib aidata hiljem lahendada väga raskeid lastevastaseid kuritegusid.

Siiski tuleb alati meeles pidada, et turvakaamera on vaid üks turvalisuse tagamise meede. Sellesse ei tohiks suhtuda kui imevahendisse, mis peab ilmtingimata lahendama 100% ulatuses kõikvõimalikud turvariskid. **Ka kohalik omavalitsus ei saa turvameetmete valikul otsustada kaamerate kasuks üksnes nende odavama hinna tõttu.**

12. KAAMERAD KOOLIDES ja LASTEASUTUSTES

12.1. Turvakaamerad

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 44 lg 5 kohaselt on koolis videovalve kasutamine lubatud üksnes õpilaste ja koolitöötajate turvalisust ohustava olukorra ennetamiseks ning olukorrale reageerimiseks.

Lisaks õpilaste ja kooli töötajate turvalisuse tagamisele võib turvakaameraid koolis ja muus lasteasutuses kasutada ilma inimeste nõusolekuta IKS § 14 lõike 3 kohaselt siiski ka kooli või lasteasutuse vara kaitseks.

Mõlemal juhul **peavad olema täidetud kõik käesoleva juhendi punktis 5 loetletud tingimused ja kaameratest tuleb teavitada juhendi punktis 13 toodud nõuete kohaselt.**

Turvakaamerad on adekvaatseks lahenduseks näiteks öisel ajal territooriumi valvamiseks, aga ka juhul, kui on vaja tuvastada territooriumil nähtud lasteahistaja või narkodiiler. Päevasel ajal võivad turvakaamerad olla põhjendatud näiteks suurel maa-alal asuvas lastelaagris, kus kasvatajad ei suuda kõike ise jälgida või juhul, kui lastel on oht end vigastada (nt luba küsimata üksi vette minnes).

Andmekaitse Inspeksioon seisukohal, et **turvalisuse tagamise eesmärgil ei ole lubatav kasutada videovalvet klassitundides.** Klassiruumis toimuva kontrollimisega peaks hakkama saama õpetaja või kasvataja.

Samuti ei saa Andmekaitse Inspeksiooni hinnangul käsitleda laste turvalisust ohustava olukorrana lastevahelisi pisikesi nügimisi jms. Mõned lapsevanemad võivad nõuda kaamerate paigaldamist just seetõttu, et pärast on salvestiselt hea täpselt järgi uurida, kes lastest tüli alustas. Kool aga ei saa ega pea sellistele lapsevanemate nõudmistele alluma.

²³ Euroopa inimõiguste Kohtu kohtuotsused kohtuasjades P.G. ja J.H. vs Ühendkuningriik, Peck vs Ühendkuningriik, Von Hannover vs Saksamaa.

Turvakaamerate salvestisi ei või kool/lasteasutus ise hiljem mingil muul eesmärgil, nt suitsetavate õpilaste tuvastamiseks või õpilaste vahelise tüli lahendamiseks, kasutada ega ka lihtsalt igale küsijale välja anda. Turvakaamera salvestise võib välja anda õigusrikkumise menetluses õigusrikkumist seaduse kohaselt menetleva asutuse nõudmisel. Muudele isikutele salvestise näitamise ja väljastamise korda on selgitatud juhendi punktis 14.

Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse § 44 lg 6 kohaselt tuleb jälgimisseadmestiku kasutamise kord sätestada kooli kodukorras.

12.2. Filmimine ja pildistamine koolides ja lasteasutustes

Kool ja muu lasteasutus on eelduslikult üldiselt avalik koht, kus igaüks, nii laps kui täiskasvanu, füüsiline kui juriidiline isik, võib filmida ja pildistada käesoleva juhendi punktis 3 kirjeldatud reeglite kohaselt. See tähendab, et koolis ja lasteasutuses võib ilma laste ja lastevanemate nõusolekuta avalikustamise eesmärgil pildistada-filmida, kuid filmitavaid tuleb teavitada nii, et nad saavad vabalt langetada otsuse, kas soovivad kaamera ette jääda või mitte.

Siiski ei saa päris kõiki kooli- või lasteasutuse ruume alati käsitleda avaliku kohana – kui klassitundi ei või siseneda ükskõik kes, siis ei saa ka klassitundi filmida eesmärgiga teha salvestis avalikult kättesaadavaks, samuti ei ole avalikud kohad loomulikult ka duširuumid ja WCd.

Samuti võivad lapsevanemad ja kõik teised inimesed (aga mitte juriidilised isikud!) lasteasutuses ja koolis pildistada ja filmida oma enda tarbeks ilma, et selleks oleks vaja kelleltki luba küsida. Kuid enda tarbeks tehtud pilte ja videosid ei või hiljem ilma pildilt/videolt nähtuva inimese nõusolekuta internetti üles riputada (loe täpsemalt juhendi punktist 2).

Näited sellest, mis on eeltoodust tulenevalt keelatud:

Õpilane ei või internetti üles riputada kaasõpilastest või õpetajatest salaja tehtud videot.

Õpilane ei või internetti üles riputada kaasõpilase (või ka õpetaja) peksmisest või piinamisest tehtud videot sõltumata sellest, kas ta tegi selle video varjatult või avalikult.

Eelpooltoodust ei tulene, et igaüks võib kooli või lasteasutuse territooriumil filmimise või pildistamise õigust nõuda. Koolil ja lasteasutusel on õigus kehtestada reeglid oma territooriumil filmimise ja pildistamise kohta. Sellised reeglid peavad kindlasti olema kõigile kättesaadavad, vajadusel tuleb kasutada ka reeglitele viitavaid silte vms.

Koolid ja lasteasutused peavad hea seisma selle eest, et keegi lapsi õigusvastaselt või lapsi ilmselgelt kahjustavalt ei filmiks.

Näide: Lastelaagrit tuli kontrollima politsei, kellega koos oli õigusrikkumisi kajastava telesaate meeskond. Meeskond tuli koos politseiga laagrisse ja hakkas filmima. Lastelaagri korraldaja ning politsei peavad selles olukorras hindama, kas laste filmimine on lubatud ning tagama, et lapsi õigusvastaselt ei filmitaks.

Kuivõrd kooli ja muude lasteasutuste territooriumil on alaealised, kes ei tarvitse osata hinnata salvestamise eesmärke ja tagajärgi ega teada oma õigusi, ning ei saa seetõttu langetada ka teadlikku otsust kaamera vaatevälja jäämise kohta.²⁴ Samasugune olukord on ka selliste asutuste puhul, mis on seotud piiratud teovõimega täisealiste inimestega – nt psühhiaatriahaigla, aga ka vanadekodu, hooldekodu. Seetõttu on oluline, et laste filmimine toimuks kooli, lasteasutuse või lapsevanema teadmisel, kes saavad siis otsustada, kas filmimine ikka on laste huvidega kooskõlas.

Andmekaitse Inspeksioon soovib tungivalt kehtestada kooli või lasteasutuse territooriumil filmimise ja pildistamise kord, reguleerides selles ära filmimise ja pildistamise ja piltide-filmide internetti üles riputamise reeglid nii lastele, lapsevanematele, kooli personalile kui ka kõigile kolmandatele isikutele, sh meediale selle kõige laiemas tähenduses.

Ajakirjandusele on võrreldes muude isikutega antud ulatuslikumad õigused sündmuste kajastamiseks (loe täpsemalt juhendi punktist 6). Siiski peab ajakirjandus tulenevalt ajakirjanduseetika koodeksi punktist 3.6 alati informeerima salvestamise kavatsusest kooli (või lasteasutust). Erivajadustega laste ja erikoolide puhul tuleb rangelt jälgida ajakirjanduseetikat ning austada ilma igasuguste mööndusteta laste inimväärikust.²⁵

Andmekaitse Inspeksiooni hinnangul peaks meedia, sõltumata ajakirjanduseetika koodeksist nõutavast, alati käituma laste suhtes eetilisel, tagades, et filmimine ise ega salvestise avalikustamine ei kahjusta mingil moel laste huve ega loo lastest väärast ettekujutust.

Tuleb arvestada, et inimeste arvamused sellest, mis on positiivne või neutraalne, on väga erinevad (näiteks koolis läbiviidud helkuri kandmise kontrolli kajastamine). Selgelt negatiivsete sündmuste kajastamisel tuleb olla eriti hoolikas. Kindlasti ei saa aktsepteerida õnnetusse sattunud või väärkoheldud laste näitamist või nende identiteedi avalikustamist muul viisil. Laste huvisid tuleb hinnata objektiivse täiskasvanud inimese seisukohast ja pikas perspektiivis, mitte lähtudes pelgalt sellest, mida laps ise tahab. Samuti tuleb meeles pidada, et ka lapsi ei või näidata juhuslikus seoses mingi päevasündmusega (loe täpsemalt punktist 3).

Kooli või lasteasutuse enda poolt lastest tehtud fotode avalikustamise osas (nt kooli kodulehel) soovib Andmekaitse Inspeksioon väga hoolikalt kaaluda, kas on vajalik avalikustada kõikide koolis käivate laste fotod, iseäranis koos nimedega. **Selline avalikustamine võib ohustada laste turvalisust.** Kindlasti ei tohi laste fotod olla otsingumootoritele avatud. Samal põhjusel ei luba Andmekaitse Inspeksioon Internetis avalikustada ka koolis käivate alaealiste õpilaste nimekirju. Nimekirja võib avaldada vilistlastest, v. a kui tegemist on erivajadustega laste erikooli või eriklassiga.

²⁴ Tsiviilseadustiku üldosa seaduse § 8 kohaselt on alaealisel piiratud teovõime ja nad vajavad tehingute tegemiseks oma vanemate nõusolekut. Nõusolek on ühepoolne tehing.

²⁵ Ajakirjanduseetika koodeksi p 4.6. kohaselt ei avaldata andmeid konkreetse inimese tervisliku (nii vaimse kui füüsilise) seisundi kohta, v. a kui inimene (lapse puhul siis lapsevanem või muu eestkostja) on sellega nõus või kui andmete avalikustamist nõuab avalikkuse huvi (IKS § 11 lg 2 kohaselt peab siiski tegemist olema ülekaaluka avaliku huviga).

12.3. Lapsevanemate nõusolekul

Muul kui punktides 12.1. - 12.2. kirjeldatud otstarbel saab koolis või lasteasutuses videosalvestamist kasutada üksnes juhul, kui selleks annavad nõusoleku kõik kaamera vaatevälja jäävad inimesed. Alaealise puhul tuleb nõusolek võtta lapse seaduslikult esindajalt, kelleks reeglina on lapsevanem. Seejuures tuleb arvestada, et inimene võib nõusoleku igal ajal tagasi võtta. Samuti tuleb meeles pidada, et klassiruumis õpilased ja õpetajad vahetuvad.

Kui nõusolekut eeldavat salvestamist soovib läbi viia muu isik, peab lapsevanema nõusoleku saamise peab korraldama ikkagi kool või lasteasutus ise, st kool või lasteasutus ei või anda salvestist teha soovivale kolmandale isikule nimekirja lapsevanemate kontaktandmetega, et too ise nõusolekud hangiks.

Samas on Andmekaitse Inspeksioon seisukohal, et isegi juhul, kui lapsevanemad annavad nõusoleku, peab klassitundide regulaarseks filmimiseks ikkagi eksisteerima väga mõjuv põhjus. Klassitunni filmimine lapsevanemate nõusoleku alusel võib kõne alla tulla seega ühekordse sündmusena, näiteks kooli tutvustava video tarbeks.

Õpetajate töö kontrollimiseks ei saa kaameraid kasutada isegi nende nõusolekul (loe selle kohta täpsemalt Andmekaitse Inspeksiooni juhendmaterjalidest [Isikuandmete töötlemine töösuhetes](#) ja [Juhis personalitöötajale: isikuandmed töösuhetes](#)).

13. KAAMERAST TEAVITAMINE

IKS § 14 lg 3 sätestab, et selgelt tuleb teatavaks teha jälgimisseadmetiku kasutamise fakt ning andmed töötleja nime ja kontaktandmete kohta.

Euroopa andmekaitseasutuste töörühm märgib, et jälgitavatele peab olema teatavaks tehtud nii jälgimise fakt kui ka jälgimise koht ning muud andmed, mis tagavad, et andmete töötlemine oleks andmesubjekti suhtes õiglane. Jälgimisseadme täpset asukohta ei pea teavitama, kuid jälgimise konteksti peab selgitama üheselt mõistetavalt. Teavitus ei tohi olla paigutatud jälgimisalast ebamõistlikult kaugele. Reeglina võib kasutada ka sümboleid (kaamera kujutis). Kirjalike teadete kasutamisel tuleb lisaks tagada ka vaegnägijate kohane informeerimine.²⁶

Võimalusel tuleks kasutada kombineeritud teavitamissüsteemi – jälgimisalasse paigutatud sildid ning viide, kus on võimalik saada täpsemat teavet. Nii näiteks võiks ettevõtte või asutuse kodulehele üles pandud privaatsuspoliitika sisaldada muuhulgas järgmist infot videojälgimise kohta:

- 1) kaamerate kasutamise eesmärk,
- 2) kaamerate kasutamise õiguslik alus,
- 3) jälgimissüsteemi lühike kirjeldus,

²⁶ Article 29 Data Protection Working Party, Working Document on the Processing of Personal Data by means of Video Surveillance, 2002, p 7 E ja 8.

- 4) kellele salvestis võidakse edastada,
- 5) kellel on juurdepääs jälgimissüsteemile ja salvestistele,
- 6) kaua salvestisi säilitatakse,
- 7) mida tehakse selleks, et kaitsta jälgimissüsteemi abil kogutavaid andmeid,
- 8) kuidas inimene saab tutvuda tema kohta kogutud andmetega,
- 9) delikaatsete isikuandmete töötaja puhul ka viide registreeringule Andmekaitse Inspektsioonis.

14. SALVESTISEGA TUTVUMISE ÕIGUS

Nagu ka kõikidel teistel isikuandmete töötlemise juhtudel, on isikul õigus tutvuda ka teda kujutava salvestisega. Isik võib paluda endale ka koopia väljastamist, kuid IKS § 19 lõike 2 kohaselt väljastatakse isikuandmed andmesubjekti poolt soovitud viisil siiski vaid võimaluse korral (st absoluutset kohustust koopia andmiseks IKS §-st 19 ei tulene). Isikuandmed peab inimesele väljastama inimloetaval kujul. Andmetega tutvumise ja neist koopiade saamise õigus on inimesel sõltumata sellest, kes andmed on kogunud, kas vastutav töötaja ise või tema poolt palgatud turvaettevõtte.

Salvestisega tutvumise võimaldamise ning sellest koopia andmise korral tuleb aga arvestada, et salvestis võib sisaldada ka teiste isikute isikuandmeid. Juurdepääsu andmist teiste isikute isikuandmetele, sh nende edastamist kolmandale isikule reguleerib IKS § 14 lõige 2. Salvestise näitamisest keeldumiseks see siiski alust ei anna - salvestisel tuleb lihtsalt kolmandad isikud muuta tuvastamatuks.

Salvestisest koopia andmisel tuleb siiski kõik kolmandad isikud muuta tuvastamatuks. Seejuures tuleb arvestada, et inimesed on äratuntavad ka riiete, kõnnaku jms järgi, mistõttu ainult nägude hägustamisest ei pruugi piisata. Koopia väljastamisel ei saa ega pea vastutav töötaja kontrollima, mida inimene selle koopiaga edasi teeb (nt riputab internetti üles). Kui vastutav töötaja on koopia väljastanud ilma, et selleks oleks seaduslik alus, vastutab ta kolmandate isikute ees nende isikuandmete ebaseadusliku väljastamise eest.

Tihti soovivad inimesed saada turvakaamera salvestist seoses sellega, et see kajastab tema suhtes toime pandud õigusrikkumist, nt baarikaklus, vargus. Ka sellisel juhul ei või inimesele anda salvestist teisiti, kui ainult eelpoolkirjeldatud nõudeid järgides (st kõik teised isikud peale küsija enda on tuvastamatuks muudetud). Õigusrikkumisi menetleb ikkagi politsei, ja politseil on õigus turvasalvestis originaalkujul välja nõuda.

15. KAAMERATE VALIMISE JUHISED

Kaameraid saab ja peab kasutama valivalt – need peaksid olema suunatud konkreetselt määratletud turvaprobleemi lahendamisele. Jälgimisseadmeid ei saa kasutada üldise viitega võimalikele rikkumistele, mis ettevõtte territooriumil võivad aset leida. Iga turvarisk tuleks määratleda eraldi ja detailselt, tuginedes reaalsele ja tõestatatavatele andmetele riski olemasolu ja ulatuse kohta. Euroopa Andmekaitseinspektor on märkinud, et pelk hirm, spekulatsioon või naeruväärne tõendus ei ole piisavad, et

õigustada jälgimisseadmete kasutamist. Lisaks tuleks määratleda, kas jälgimisseadmete kasutamise eesmärk on konkreetse turvariski ennetamine või uurimine.

Euroopa Andmekaitseinspektor soovib igal video-jälgimise kasutamist planeerival isikul esitada endale järgmised küsimused:

- 1) mis kasu ma saan videojälgimise kasutamisest ning kas see kasu kaalub üles jälgimise negatiivsed mõjud?
- 2) kas jälgimisseadmete kasutamise eesmärk on määratletud selgelt ja üheselt mõistetavalt?
- 3) kas videojälgimise kasutamine on ilmselgelt vajalik? Kas see on efektiivne vahend eesmärgi saavutamiseks ning kas on mingeid teisi vahendeid, mis riivaksid teiste isikute põhiõigusi vähem?²⁷

Lisaks sellele, et andmeid võib koguda ainult selles ulatuses, mis on vajalik eesmärgi saavutamiseks, tuleb kogutud andmete töötlemine IKS § 24 punkti 1 kohaselt lõpetada kohe, kui eemärgid on täidetud. Kui kaameraid kasutatakse näiteks varguste ja kallaletungide ennetamiseks ja tuvastamiseks, on põhjendatud vaid aset leidnud intsidente kajastavate salvestiste säilitamine. Euroopa Andmekaitseinspektori hinnangul võib turva- ja sissepääsukaamerate salvestisi säilitada maksimaalselt ühe nädala - selle aja jooksul peaks olema võimalik otsustada, kas mingit salvestist on vaja pikemalt säilitada intsidendi uurimiseks. Siiski tuleb arvestada turvaseaduse §-ga 11, mis sätestab, et kui salvestise teeb turvateenuseid osutav ettevõtte, tuleb salvestist säilitada vähemalt 1 kuu, kuid mitte kauem kui 1 aasta. Soovitavalt tuleks kasutada salvestiste automaatse kustutamise funktsionaalsust.

Ükskõik millise eespool nimetatud eesmärgil kaamerate kasutamise lubatavuse hindamisel tuleb arvesse võtta järgmisi asjaolusid:

- 1) kas taotletav eesmärk on piisavalt kaalukas;
- 2) kas taotletavat eesmärki on võimalik saavutada ka muul viisil, ilma kaameraid kasutamata (näiteks kasutades vara kaitseks paremaid ukse, armeeritud klaasi, lukustussüsteeme ning liikumis- vms anduriga alarme);
- 3) ega jälgimistehnika ei töötle isikuandmeid ülemääraselt. Selleks tuleb välja selgitada, kas on ilmtingimata vajalik, et kaamera:
 - a. salvestab või piisab reaajas jälgimisest;
 - b. töötab pidevalt või rakendub tööle ohukriteeriumi ilmnemisel;
 - c. võimaldab jälgida inimeste kogu tegevust või ruumi, või ala piisab ainult ruumi ühe osa või seadme jälgimisest;
 - d. on liikuv või statsionaarne;
 - e. on fikseeritud või automaatselt pöörav või käsitsi pööratav;
 - f. võimaldab suurendada;
 - g. on kõrge resolutsiooniga, mis võimaldab näha detaile või piisab üldisemast pildist, mida saavutatakse näiteks väiksema resolutsiooni või automatiseeritud hägustamisega;
 - h. salvestab lisaks pildile ka heli.

Isikuandmete töötlemise ülemäärasuse hindamisel tuleb arvesse võtta ka seda, kas säilitatakse kõiki salvestisi ning kui kaua salvestisi säilitatakse.

²⁷ European Data Protection Supervisor, *Video-surveillance Guidelines*, 2010.

IKS § 6 p 5 nõuab, et isikuandmed peavad olema vajalikud eesmärgi saavutamiseks. Kui andmed ei ole enam eesmärkide saavutamiseks vajalikud, tuleb need viivitamatult sulgeda või kustutada (IKS § 24 p 1).

Isikuandmeid tuleks säilitada selliselt, et nendele on ettevõtte siseselt juurdepääs ainult põhjendatud ulatuses ja tööülesannete täitmiseks.

16. ÕIGUSKAITSEVAHENDID

Nõusoleku alusel töötlemise korral on inimesel nõusolek igal ajal õigus tagasi võtta. Nõusoleku tagasivõtmisel ei ole tagasiulatuvaid tagajärgi. Küll aga tuleb edasine töötlemine sel juhul ära lõpetada.

Seaduse alusel toimuva isikuandmete töötlemise lõpetamist reeglina ei nõuda ei saa. Siiski on sellest tehtud mõned erandid. IKS § 11 lg 3 sätestab, et kui salvestis on tehtud ja avalikustatud IKS § 11 lg 2 (st ajakirjanduslikul eesmärgil) või IKS § 11 lg 8 (st avalikus kohas või avalikul üritusel) alusel, on inimesel õigus nõuda avalikustamise lõpetamist juhul, kui jätkuv avalikustamine kahjustab ülemääraselt tema õigusi. Isikuandmete avalikustajalt ei saa nõuda avalikustamise lõpetamist selliste andmekandjate suhtes, mille üle andmete avalikustajal puudub nõude esitamise ajal kontroll.

Avalikustamise lõpetamist saab nõuda nii teistelt inimestelt kui juriidilistelt isikutelt, sh asutustelt, alati, kui isikuandmeid avalikustatakse seadusevastaselt.

Teise inimese poolt isiklikul otstarbel filmimise-pildistamise kohta oleme juhendi punktis 2 selgitanud, et isikuandmete kaitse seadus sellist asja lubab. Kuid kui keegi leiab, et teise inimese eraotstarbeline kaamera ikkagi rikub ülemäära tema privaatsust, on tal võlaõigusseaduse (§ 1046 ja § 1055) kohaselt õigus nõuda rikkumisega tekitatud kahju hüvitamist või rikkumise lõpetamist.

Igasugune avalikustamise lõpetamise nõue tuleks esmalt esitada andmete avalikustajale. Alles siis, kui avalikustaja keeldub või ei vasta, tuleks pöörduda kas Andmekaitse Inspeksiooni või kohtu poole.

Andmekaitse Inspeksioon saab teha ettekirjutusi avalikustamise lõpetamiseks, kui avalikustamine on ebaseaduslik. Kui ettekirjutuse adressaat ettekirjutust ei täida, saame talle määrata sunniraha ja seda korduvalt. Samuti on võimalik rikkuja võtta väärteovastutusele.

Andmekaitse Inspeksioon ei mõista kelleltki välja mingeid kahjuhüvitisi. Seda saab teha vaid kohus.

Andmekaitse Inspeksioonil ei ole pädevust sekkuda ka siis, kui pooltevaheline vaidlus on olemuselt üdini tsiviilõiguslik. Näiteks kui pooled on eriarvamusel selles, kas nendevaheline leping üldse kehtib, siis selles olukorras ei saa Andmekaitse Inspeksioon otsustada ka lepinguga ettenähtud isikuandmete töötlemise lubatavuse üle.

Andmekaitse Inspeksioon ei saa ettekirjutusi teha ega väärteokaristusi määrata välismaal tegutsevatele isikutele, kellele eesti õigus ei kohaldu.

Teatud juhtudel on isikuandmete avaldamine aga ka lausa kuritegu (karistusseadustiku §-d 156 - 157²⁸), mida menetleb politsei.

17. ANDMETE TÖÖTLEMISE TURVAMEETMED

Hoolimata sellest, kas jälgimisseadmetikku kasutatakse turvalisuse tagamiseks või inimeste eelneval nõusolekul muul eesmärgil, tuleb isikuandmete kaitseks võtta kasutusele organisatsioonilised, füüsilised ja infotehnilised turvameetmed, et tagada andmete terviklikkus, käideldavus ja konfidentsiaalsus.

Andmete turvalisuse tagamiseks peab vältima kõrvaliste isikute ligipääsu jälgimisseadmetele ning hoidma ära salvestiste omavolilise jälgimise, kopeerimise, muutmise, teisaldamise ja kustutamise. Jälgimiseks kasutatavad vahendid tuleb seadistada selliselt, et igal kasutajal on süsteemi sisenemiseks oma kasutajanimi ja parool. Tagantjärele peab olema võimalik kindlaks teha, millal ja milliseid andmeid vaadati, salvestati, muudeti või kustutati ning kes seda tegi. Samuti, millal ja millistele andmetele keegi juurdepääsu sai.

Turvalisuse tagamise eeskirjad on mõistlik ära kirjeldada kirjalikus dokumendis.

Kui salvestised kuuluvad riigi või kohaliku omavalitsuse andmekogusse, tuleb rakendada infosüsteemide turvameetmete süsteemi, seisneb infoturbe eesmärkidele vastavate turvaklasside määramises ja nendele vastavate turvameetmete valimises vastavalt infosüsteemide kolmeastmelise etalonturbe süsteemi (lühendatult ISKE) rakendamisjuhendile.²⁸

²⁸ Vabariigi Valitsuse 20.12.2007.a määrus nr 252.